

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ**

Система забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти
сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 / ISO 9001:2015

ЗАТВЕРДЖЕНО

Вченою радою *ДТЕУ*

(постанова від

«25»

2024 р.)

Ректор

Анатолій МАЗАРАКІ

ПРОГРАМА

**вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності
033 Філософія**

Київ 2024

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

Автори: А.А. Кравченко, д. філос. н., доц.
А.Ю. Морозов, д. філос. н., проф...

Розглянуто і схвалено на засіданні групи забезпечення освітньо-наукової програми третього рівня вищої освіти «Філософія» 02 квітня 2024 р., протокол № 2.

Рецензент: М.В. Ліпін, д. філос. н., доц.

Програма вступного іспиту

ПРОГРАМА
вступного іспиту до аспірантури зі спеціальності 033 Філософія

Автори: КРАВЧЕНКО Алла Анатоліївна
МОРОЗОВ Андрій Юрійович

ВСТУП

Зміст програми та форму вступного іспиту обумовлено вимогами Стандарту третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти зі спеціальності 033 Філософія, затвердженого та введеного в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 р. №287, зокрема в частині відповідності вхідних компетентностей вступників вихідним компетентностям магістрів зі спеціальності 033 Філософія, визначених стандартом вищої освіти зі спеціальності 033 Філософія для другого (магістерського) рівня вищої освіти (затв. наказом Міністерства освіти і науки України №328 від 18.03.2021), а саме:

ІК: здатність розв'язувати задачі дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері філософії та гуманітаристики.

ЗК1. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК4. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).

ЗК6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК7. Здатність розробляти проекти та управляти ними.

СК1. Здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та розв'язанні дослідницьких проблем.

СК2. Усвідомлення зв'язків філософської спеціалізації з іншими інтелектуальними й гуманітарними практиками.

СК3. Здатність формулювати та аргументувати актуальні філософські ідеї, доказово й обґрунтовано викладати результати дослідження.

СК4. Здатність обирати і застосовувати найбільш ефективну методологічну стратегію дослідження.

СК5. Здатність критично працювати з філософськими текстами, застосовувати різні методи аналізу та інтерпретації.

СК6. Здатність здійснювати аналіз, оцінку і прогнозування соціальних, політичних, економічних та культурних процесів із застосуванням фахових знань.

СК7. Здатність професійно проводити світоглядний аналіз та етико-ціннісну експертизу європейської та євроатлантичної інтеграції України на підставі принципу україноцентризму.

СК 8. Здатність викладати філософські дисципліни у закладах вищої освіти

Загальна компетентність «ЗК2. Здатність спілкуватися іноземною мовою» зазначеного вище магістерського стандарту перевіряється при складанні вступного іспиту з іноземної мови.

Програма вступного іспиту складається з трьох розділів:

1. Зміст програми вступного іспиту
2. Структура екзаменаційного білету та критерії оцінювання
3. Список рекомендованих джерел

РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ ПРОГРАМИ ВСТУПНОГО ІСПИТУ

Тема 1. ФІЛОСОФІЯ ЯК УНІВЕРСАЛЬНИЙ ТИП ЗНАНЬ

Поняття «філософія». Філософія як плюралізм ідей, концепцій, теорій.

Філософія та світогляд. Світогляд як духовно–практичний спосіб освоєння світу, як форма самовизначення людини. Структура світогляду. Груповий та індивідуальний світогляд. Історичні типи світогляду. Основні світоглядні питання. Філософія як теоретична основа світогляду.

Об'єкт і предмет філософії. Структура філософії. Специфіка філософського осмислення дійсності. Основні способи філософствування.

Людино вимірна сутність філософії. Гуманістичний зміст філософії. Основні функції філософії.

Рекомендовані джерела: 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 30.

Тема 2. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ТА ТЕЧІЇ КЛАСИЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Становлення філософського знання. Монізм, дуалізм, плюралізм як онтологічні принципи самоорганізації філософського знання.

Давньоіндійська філософія. Вчення джайнізму та буддизму. Філософські системи індуїзму. Філософія стародавнього Китаю. Даосизм. Конфуціанство. Філософія античності. Вчення Геракліта, Демокріта, Сократа, Платона, Аристотеля та ін. Елліністична філософія: стоїцизм, скептицизм, еkleктицизм, неоплатонізм, епікуреїзм.

Виникнення середньовічної парадигми західноєвропейської філософії та її основні риси. Схоластика як особливий тип культури.

Антропоцентризм філософської картини світу в епоху Відродження. Філософська парадигма Нового часу. Раціоналізм. Натуралізм. Філософія Просвітництва.

Німецька класична філософія. Філософські погляди І. Канта, Й.Г. Фіхте, Ф. Шеллінга, Г.В.Ф. Гегеля, Л. Фейєрбаха. Матеріалізм, діалектика, соціальна філософія, теорія пізнання у поглядах К. Маркса, Ф. Енгельса:

Українська філософія. Становлення філософської думки періоду Київської Русі. Українська філософська думка в епоху Ренесансу та Реформації. Теологічний персоналізм П. Могили. Онтологія та кордоцентризм Г. Сковороди. Академічна філософія ХІХ ст. Кордіогносія П. Юркевича. Філософські ідеї у творчості І.Франка. Формування Київської філософської школи.

Рекомендовані джерела: 1-14, 15, 16, 17, 18, 19, 20,21,22, 31.

Тема 3. ОНТОЛОГІЯ. ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ СВІТУ

Онтологія як філософська дисципліна. Витоки світобудови в історико-філософських поняттях. Типи онтології: реалізм (матеріалізм), спіритуалізм (ідеалізм), монізм, дуалізм, плюралізм.

Буття як сукупність потенціальних «об'єктивацій» та «інтерпретацій». Основні форми буття. Жива та нежива природа, їхня єдність і відмінність. Природне середовище існування («перша природа») та «штучне» середовище існування («друга природа»). Буття людини у світі. Соціальне буття як єдність індивідуального та суспільного.

Світ як сукупна реальність, єдність природи та людини, матеріального та духовного. Основні гіпотези виникнення, побудови та існування світу.

Поняття субстанції. Сучасна наука про будову матерії. Рівні організації матерії: неорганічна, органічна, соціальна. Атрибути матерії. Рух як зміна взагалі. Форми руху матерії. Простір і час як форми існування матерії. Типологія простору й часу. Відображення як фундаментальна здатність матеріальних систем. Еволюція форм відображення.

Рекомендовані джерела: 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 26, 28, 30.

Тема 4. ФІЛОСОФСЬКІ ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ

Поняття розвитку. Ідея розвитку в міфологічній, релігійній і філософській інтерпретації. Діалектика як вчення про найбільш загальні закономірні взаємозв'язки становлення, розвитку буття та пізнання.

Діалектика як методологія, логіка й теорія пізнання. Матеріалістична та ідеалістична діалектика. Об'єктивна і суб'єктивна діалектика. Основні закони та категорії діалектики. Система категорій діалектики: сутність-явище, існування-буття, дійсність-реальність, зміст-форма, необхідність-свобода, причина-наслідок, всезагальне-одиничне, дійсне-реальне.

Принципи загального взаємозв'язку та розвитку. Функції діалектики та основні принципи. Система категорій діалектики.

Некласичні концепції діалектики. Синергетика. Метафізика як альтернатива діалектики.

Діалектика суспільного життя. Основні проблеми соціальної діалектики.

Рекомендовані джерела: 7, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 26, 28, 30.

Тема 5. ФІЛОСОФСЬКА АНТРОПОЛОГІЯ

Філософська антропологія – вчення про людину. Поняття антропосоціогенезу і його основні етапи.

Буття людини як реальний процес її існування. Дві концепції людського існування: субстанціалістська та екзистенціальна. Біологічне, соціальне і психічне в людині.

Людина як продукт і творець соціального середовища, особливості її історичного розвитку. Історичний характер взаємовідносин людини та суспільства. Особиста унікальність.

Сутність людини. Поняття «індивід», «індивідуальність» та «особистість». Потреби та інтереси людини. Роль соціального середовища в формуванні особистості. Проблема ідентичності. Питання сталого людського розвитку. Самоцінність і сенс людського життя. Проблема життя і смерті людини. Соціальна та біологічна тривалість людського життя. Феномен безсмертя. Щастя й доля людини.

Людина і людство. Проблеми свободи і відповідальності людини. Творчість як засіб самореалізації людини. Свобода та творчість. Планетарна спільність людей.

Рекомендовані джерела: 6, 10, 12, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 25, 27, 29.

Тема 6. ФІЛОСОФІЯ СВІДОМОСТІ

Свідомість як властивість високоорганізованої матерії – мозку як усвідомлене буття, суб'єктивний образ об'єктивного світу, суб'єктивна реальність.

Проблема свідомості в історії філософії. Концепції походження та існування свідомості.

Біологічні передумови зародження свідомості. Свідомість і мозок. Рефлексія. Феномен психічного. Психіка тварин і свідомість

людини: загальне й особливе. Мислення як акт свідомості. Свідомість і самосвідомість. Рівні самосвідомості. Колективне несвідоме.

Активність свідомості. Свідомість і діяльність. Функції свідомості.

Соціальна природа свідомості. Структура і форми свідомості. Суспільна та індивідуальна свідомість, їхній історичний розвиток та діалектичний взаємозв'язок. Форми суспільної свідомості та їх специфіка.

Рекомендовані джерела: 9, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 26, 28, 30.

Тема 7. ГНОСЕОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ ПІЗНАННЯ

Пізнавальна діяльність як предмет філософського аналізу. Сутність пізнання в історії філософії. Суб'єкт і об'єкт пізнання.

Види та рівні пізнання. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Структура та основні закономірності пізнавального процесу. Чуттєве й раціонально-абстрактне пізнання, їх взаємозв'язок. Дилема емпіризму та раціоналізму в історії гносеології. Чуттєве пізнання та його форми. Специфіка та форми раціонального пізнання. Розсудок і розум, раціональне та ірраціональне в пізнанні. Пізнання як творчість.

Проблема істини в теорії пізнання. Істина і помилкові судження. Проблема критеріїв істини у філософії та науці. Гносеологічний статус практики, її форми, структура та функції.

Наукове пізнання та його специфічні ознаки. Поняття методології. Методи й форми наукового пізнання. Методи теоретичного та емпіричного дослідження.

Філософія науки як галузь філософського знання. Наукова картина світу.

Рекомендовані джерела: 5, 8, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 24, 27, 28, 29.

Тема 8. ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬСТВА

Сутність соціальної філософії. Головні методологічні принципи та категорії соціальної філософії. Концептуальні підходи до вивчення суспільства. Особливості історичних типів суспільства: доіндустріального, , індустріального, постіндустріального.

Суспільство як система суспільних відносин. Структура відносин. Матеріальні (економічні), соціальні, політичні, духовні, культурно-побутові, міжособистісні відносини. Людина як

індивідуальна форма виявлення та функціонування всіх суспільних відносин.

Соціальна структура суспільства. Соціальний розвиток суспільства. Поняття революції та еволюції. Концепція самоорганізації соціальних систем та її основні категорії. Поняття біфуркації.

Суспільство як система факторів: об'єктивні й суб'єктивні, матеріальні та духовні фактори. Суспільна свідомість. Суспільство як система форм суспільної свідомості.

Духовне життя суспільства. Сутність духовного життя суспільства. Суспільний ідеал і проблема соціального вибору.

Рекомендовані джерела: 1, 4, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 23, 24, 26, 28, 30.

Тема 9. АКСІОЛОГІЯ. ФІЛОСОФІЯ ЦІННОСТЕЙ

Цінності як визначальні виміри людського буття. Людина в системі цінностей.

Структура цінностей. Цінності як цілі та цінності як засоби. Матеріальні й духовні цінності. Цінності суб'єктивні й об'єктивні, позитивні й негативні, цінності в системі суспільних відносин.

Людина – найвища, абсолютна цінність. Цінності як структура духовного світу людини. Суб'єктивний вибір.

Вищі духовні цінності: істина, краса, добро, чесність, порядність, справедливість, відповідальність, мудрість, правда, святість, свобода. Поняття про духовну досконалість, Ідеал і утопія. Способи пізнання цінностей: емоційний та інтелектуальний.

Плюралізм цінностей: проблема культурного взаєморозуміння. Колізії ціннісного самовизначення людини. Провідні ціннісні орієнтації людства в XXI столітті.

Рекомендовані джерела: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 28, 29.

Тема 10. ФІЛОСОФІЯ КУЛЬТУРИ

Поняття філософії культури. Основні філософські підходи до аналізу культури. Історичні типи, форми та функції культури. Людиновимірна сутність культури. Формування людини як культурно-історичної істоти. Особистість як суб'єкт культурної діяльності.

Матеріальні та духовні компоненти культури. Предметна й особистісна форми існування культури. Культура як світ «символічних

форм» Культура і мистецтво. Образ, символ, знак, метафора, симулякр.

Культура як соціальне явище. Конкретно-історичні форми існування культури. Спадкоємність у розвитку культури. Традиції та новаторство в культурі. Рівноправність і діалог культур. Соціальні функції культури.

Культура як міра розвитку особистості, усвідомлення гуманістичної спрямованості суспільного розвитку. Ідеал культурної людини. Сучасний нігілізм в культурі.

Рекомендовані джерела: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 28, 29.

Тема 11. ФІЛОСОФІЯ МОРАЛІ

Загальна етика як філософія моралі. Філософія моралі – практична наука. Природа, сутність та особливості моралі. Моральна свідомість. Основні етичні принципи та категорії етики. Добро і зло. Совість. Сором та провина. Каяття. Благоговіння. Честь і гідність. Любов та дружба. Смисл щастя. Альтруїзм та егоїзм. Страх і тривога як етичні категорії.

Моральні норми. Моральні цінності. Моральні принципи.

Роль філософії моралі в обґрунтуванні діяльності та поведінки людини. Критерії добра і зла в філософії моралі. Людина як найвища моральна цінність. Основні проблеми філософії моралі.

Рекомендовані джерела: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 28, 29.

Тема 12. ФІЛОСОФІЯ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

Філософське розуміння цивілізації. Основні ознаки та риси цивілізації. Цивілізація як рівень розвитку та спосіб освоєння культури. Історичні типи цивілізації. Формаційний та цивілізаційний підходи до суспільного розвитку.

Сучасна світова цивілізація, її характерні особливості та протиріччя. Загальнокультурні засади сучасної цивілізації. Структура цивілізаційних основ розвитку сучасного людства. Концепції розвитку цивілізацій. Світова цивілізація – нова парадигма розвитку. Матеріальні та духовні основи різноманітності, багатоваріантності суспільного життя сучасної цивілізації.

Сутність суспільного прогресу. Природні, соціальні та духовні основи прогресу. Прогрес і регрес. Ціна суспільного прогресу. Революції та їх роль у становленні цивілізації.

Рекомендовані джерела: 2, 4, 11, 15, 16, 17, 18, 19, 21, 24, 25, 28, 30.

Тема 13. ФІЛОСОФІЯ РЕЛІГІЇ

Поняття філософії релігії. Філософія релігії як особливий тип філософствування. Історичні етапи становлення філософії релігії.

Філософське релігієзнавство та філософська теологія. Основні види філософської теології.

Сучасна філософія релігії та її напрями. Людина як носій релігійної свідомості та релігійного досвіду. Філософські концепції природи релігії. Науково-пізнавальний і світоглядний, критичний та апологетичний підходи до філософського вивчення релігії.

Рекомендовані джерела: 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 25, 28, 29.

Тема 14. ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ

Філософське обґрунтування економічного життя та економічної діяльності. Відносини власності, виробництва, обміну, споживання як об'єкт філософського аналізу. Взаємообумовленість матеріального та суспільного виробництва.

Людина – суб'єкт економічних відносин. Людиновимірна сутність економіки. Основні моделі, протиріччя та девіації економічної поведінки людини.

Економічний світогляд, його сутність, структура та роль в економічному житті суспільства. Поняття економічної ідеології, економічної психології, економічної етики, економічної культури.

Підприємництво як економічна форма реалізації людиною своєї сутності. Мотивація підприємництва в сучасній економіці. Конкуренція як форма вирішення протиріч між людьми у процесі підприємницької діяльності. Інтелектуальні, психологічні, соціокультурні та освітні ресурси підприємництва. Філософія грошей. Гроші та влада.

Рекомендовані джерела: 1, 2, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 28, 29.

Тема 15. ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНЬОГО

Філософське осмислення сучасного світу. Соціальне передбачення та прогнозування – властивість людської свідомості. Суспільна природа передбачення. Прогнозування – тип соціального передбачення. Науковий прогноз.

Філософське тлумачення протиріч між науково-технічним і соціальним прогресом, кризових явищ та цінностей техногенної цивілізації.

Людина-творець, її інтелектуально-особистісні якості та здібності – головна рушійна сила сучасної цивілізації. Основні тенденції еволюції

соціальної ідентичності людини у ХХІ ст. Гуманістичний потенціал сучасної цивілізації та його парадигмальні ознаки. Інформаційна цивілізація.

Поняття футурології. Тенденції переходу від антропогенної до техногенної цивілізації. Універсальна концепція розвитку.

Рекомендовані джерела: 13, 15, 16, 17, 18, 19.

Розділ 2 СТРУКТУРА ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТУ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Екзаменаційний білет складається з трьох завдань

Завдання 1 та завдання 2 вимагають написання есе на задану в екзаменаційному білеті тему, що передбачає застосування теоретичних знань з філософії та навичок аргументованого роз'яснення філософських питань, вміння дати цілісне уявлення про структуру та зміст філософського знання, розкрити його основні категорії та сутність, продемонструвати логічну обґрунтованість, чіткість, послідовність та несуперечливість мислення, методологічно правильно побудувати відповідь, що виявить здатність абітурієнта викладати філософські дисципліни у закладах вищої освіти.

Завдання 3 передбачає розв'язання проблемного питання, яке потребує застосування навичок порівняння філософських концептів, термінів, категорій та вимагає демонстрації вступником вмінь аргументовано доводити думку, демонструвати розуміння протиріч та взаємозв'язків понять та явищ.

Критерії оцінювання:

Завдання 1 та завдання 2 оцінюються кожне за шкалою від 0 до 35 балів залежно від повноти, правильності та обґрунтованості відповіді у розрізі таких критеріїв:

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>
усвідомлення змісту філософського знання як об'єктивного процесу, розуміння та застосування відповідних філософських термінів та категорій.	0-10
правильність та повнота розкриття сутності явищ та процесів природного та соціального буття в їх логічній взаємообумовленості, здатність використовувати історико-філософську спадщину в осмисленні та роз'ясненні тематики питання	0-15
вільне оперування філософською термінологією, використання різноманітних джерел філософських знань, розкриття питання з точки зору різних філософських течій та концепцій, методологічна правильність побудови відповіді.	0-10

Завдання 3 оцінюється за шкалою від 0 до 30 балів у розрізі таких критеріїв:

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>
-----------------	-------------

<i>Критерій</i>	<i>Бали</i>
здатність формулювати та аргументувати актуальні філософські ідеї, доказово й обґрунтовано	0-10
спроможність обирати і застосовувати найбільш ефективну методологічну стратегію доведення, коректність застосування релевантних методів та підходів для аналізу	0-10
Правильність, коректність та доказовість висновків	0-10

Особи, які отримали менше 60 балів до наступних іспитів не допускаються та участі у конкурсі не беруть.

3. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні першоджерела

1. Popper, Karl; Ryan, Alan; Gombrich, E. H. (2013). *The Open Society and Its Enemies*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 808 p.
2. Ulrich Beck. *Risk Society, Towards a New Modernity*. London: Sage Publications, 1992.
3. Аристотель. *Метафізика*. Переклад О.Панича. – К.: Темпора, 2022. – 848 с.
4. Гегель Г. *Філософія історії*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
5. Декарт Р. *Міркування про метод, щоб правильно спрямувати свій розум і відшукувати істину в науках*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
6. Дідро Д. *Лист про сліпих у науку зрячим* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
7. Енгельс Ф. *Діалектика природи* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
8. Кант І. *Критика сили судження*. Переклад В. Терлецького. – К.: Темпора, 2022. – 904 с.
9. Кримський С.Б. *Запити філософських смислів* // Філософія. Хрестоматія: Навч. посіб. – К.: КНТЕУ, 2019. – 270 с.
10. Платон. *Діалоги*. Переклад Й.Кобіва, Ю. Мушака. К.: Фоліо, 2022. – 352 с.
11. Маркс К. *Передмова. До критики політичної економії*. // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
12. Сартр Ж. П. *Екзистенціалізм — це гуманізм* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.
13. Тоффлер Е. *Футурошок* // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.

14. Юркевич П. Сердце і його значення в духовному житті людини по вченню слова Божого // Хрестоматія. Філософія: Навч. Посіб. – К.: КНТЕУ, 2010. – 130 с.

Підручники та навчальні посібники

15. Данильян О. Г. Філософія : підручник / О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань. – 4-те вид., переробл. – Харків : Право, 2023. – 424 с.
16. Ільїн В.В., Кулагін Ю.І. Філософія: Підручник: В 2 ч. Ч. II. Актуальні проблеми сучасності. К.: "Альтерпрес", 2002. 480 с.
17. Філософія: підручник / В.С. Бліхар, М.М. Цимбалюк, Н.В. Гайворонюк, В.В. Левкулич, Б.Б. Шандра, В.Ю. Свищо. Вид. 2-ге, перероб. та доп. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 440 с.
18. Фюрст М., Тринкс Ю. Філософія. К., Дух і Літера, 2018. 544 с.
19. Хрестоматія. Філософія; навч. посібн. / кол. авт. Київ: КНТЕУ, 2021. 304 с.

Додаткова література

20. Bauman Z. Work, consumerism and the new poor. — Philadelphia: Open University Press, 1998. — 106p.
21. Friedrich August von Hayek. Studies in Philosophy, Politics, and Economics. — London and Chicago, 1967.
22. Вандишев В.М. Філософія. Екскурс в історію вчень і понять: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2006. – 474 с.
23. Горлач М.І., Кремень В.Г., Ніколаснко С.М., Требін М.П. Основи філософських знань: Філософія, логіка, етика, естетика, релігієзнавство: Підручник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 1028 с.
24. Губернський Л.В., Надольний І.Ф., Розумний В.П. Філософія: Навч. посіб. – К.: Вікар, 2006. – 455 с.
25. Віденко В.Ф. Філософія: ескізи для самопідготовки. Навч. посіб. – К.: Київ. ун-т, 2006. – 208 с.
26. Касьян В.І. Філософія. Відповіді на питання екзаменаційних білетів: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006 – 407 с.
27. Кремень В.Г., Ільїн В.В. Філософія: Логос, Софія, Розум: Підручник. – К.: Книга, 2006. – 432 с.
28. Петрушенко В.Л. Філософія: Підручник. – Л.: Магнолія 2006, 2008. – 505 с.
29. Причепій Є.М., Черній А.М., Чекаль Л.А. Філософія: Підручник. – К.: Академвидав, 2009. – 592 с.
30. Філософський енциклопедичний словник / Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України. – К.: Генеза, 2002.
31. Філософська думка в Україні: Бібліогр. слов. / В.С. Горський, М.Л. Ткачук, В.М. Нічик та ін. – К.: Пульсари, 2002. – 244 с.

Інтернет-ресурси

1. <http://www.philosophy.ua> (сайт Сайт Українського філософського фонду)
2. <https://www.filosof.com.ua/> (сайт Інституту філософії імені Г.С.Сковороди)
3. <http://kant.ho.ua/> (Кантівське товариство в Україні)
4. <http://www.psylib.kiev.ua> (Електронна бібліотека “psylib” (психологія, філософія, релігія, культурологія, методологія та ін.)
5. <http://www.philsci.univ.kiev.ua> (бібліотека факультету філософії Київського національного університету ім. Тараса Шевченка)
6. <http://www.utm.edu/research/iep/> (Філософська інтернет-енциклопедія. англійською мовою.)
7. <http://www.uct.kiev.ua/~sofi/> (Центр практичної філософії.)